

Kucbelová, Katarína

Ticho, redukcia, mlčanie v experimentálnej poézii Milana Adamčiaka

In: *Česká a slovenská poezie: slovo a mlčení : kolektivní monografie*.
Pospíšil, Ivo (editor); Zelenková, Anna (editor). Brno: Galium, 2015, pp.
[103]-108

ISBN 978-80-905336-8-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81590>

Access Date: 21. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Katarína Kucbelová (Brno)

Ticho, redukcia, mlčanie v experimentálnej poézii Milana Adamčičaka

Abstrakt

Milan Adamčičak je výnimočný umelec, ktorý nerešpektuje hranice medzi hudbou, výtvarným umením a literatúrou s cieľom nerozlišovať medzi umeleckým vystúpením, dielom a životom. Po tom, ako sa jeho dielo ocitlo v úzadí, stretáva sa znovu so záujmom prevažne mladej generácie umelcov, básnikov, hudobníkov a kurátorov. V stopách experimentovania Johna Cagea experimentuje s vlastným implementačným potenciálom čitateľa, diváka a poslucháča.

Kľúčové slová: ticho; experiment; poézia; mlčanie; výtvarné umenie; budhizmus; individuálny; vnímanie; redukcia; selekcia; konceptuálne umenie

Abstract

Quiet, Reduction and Silence in Milan Adamčičak's Experimental Poetry

Milan Adamčičak is exceptional artist not respecting borders in realm of visual art, music and literature with the goal to stop distinguish between artistic performance and message and life. After being almost forgotten, Adamčičak appears with the interest of mostly young artists, poets, musicians, curators and scholars. In tracks of John Cage he experiments and focuses on reader's, listener's or viewer's implementation potential.

Key words: silence; experiment; poetry; silent about; visual art; buddhism; individual; perception; reduction; selection; conceptual art

*„Nerobím to, aby som šokoval, robím to z potreby poézie.“
(John Cage)*

Máloktorá postava slovenskej umeleckej scény má schopnosť rezonovať v tvorbe a reflexii viacerých generácií, tak ako muzikológ, skladateľ, performer a experimentálny básnik Milan Adamčičak, pričom najpozoruhodnejší je fakt, že ho dlhodobo vyhľadávajú najmladšie generácie umelcov rôznych umeleckých žánrov, kým on už niekoľko rokov žije na vidieku prakticky na hranici chudoby (čo nemusí odrážať jeho subjektívny pohľad na situáciu). Najmladšia generácia básnikov (Michal Rehúš) má potrebu konfrontovať sa s ním prostredníctvom rozhovoru v časopise, ktorý najviac reprezentuje ich generáciu (Kloaka), najmladšia generácia kurátorov (Lucia Gavulová, Daniel Grúň atď.) reflektuje jeho tvorbu a realizuje jeho výstavy v najdôležitejších inštitúciách vizuálneho umenia (Tranzit). Vracajú sa

k nemu hudobné festivaly (Konvergencie) a na základe jeho diel sa realizujú choreografie súčasných tanečných predstavení (Petra Fornayová), o Adamčiakovi bol nakrútený aj dokument, rovnako predstaviteľom najmladšej generácie dokumentaristov (Arnold Kojnok). V poslednom období prvýkrát vychádza archív Adamčiakovej experimentálnej poézie zo šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov, mimochodom tiež vo vydavateľstve mladej generácie (Dive Buki), ktoré vydáva nový literárny časopis (Enter) a vzniklo v Košiciach. Táto aktivita je viac ako povšimnutiahodná, pretože Milan Adamčiak už nie je umelecky aktívny viac ako desaťročie, navyše jeho archív je dnes ťažké kompletizovať, nakoľko autor mu nikdy nevenoval pozornosť, na rozdiel od jeho kolegov, konceptuálnych vizuálnych umelcov (Koller, Ďurček), ktorých schopnosť archivovať svoje diela sa v nie malej miere zúročila v nadštandardnom prijatí v najvýznamnejších zahraničných galériách a zbierkach umenia. Hoci experimentálna poézia tvorí podstatný základ jeho diela a je inšpiračným zdrojom pre viacerých slovenských básnikov, Adamčiak nie je literárnu vedu zaradený medzi literátov. Na druhej strane, ani o to nestál, stačilo mu prijatie od autorov, ktorých rešpektoval (Šikula, Janovic, Osamelí bežci). O nedostatočnej reflexii slovenskej experimentálnej poézie sa zmieňuje aj Jaroslav Šrank a Michal Rehúš v texte *Nesystematický návod na použitie slovenskej experimentálnej poézie*.¹ „Do veľkej miery je to spôsobené uzavretosťou a izolovanosťou diskurzov v jednotlivých sférach umenia. Niektoré experimenty sa reflektujú v rámci literárnej vedy, ďalšie v rámci výtvarnej alebo hudobnej vedy, mnohé pritom majú intermedialny charakter a žiadajú si prepojenie teoretických prístupov.“²

Adamčiakova tvorba sa postupne zavŕšila v deväťdesiatych rokoch, kedy došlo aj k osobnému stretnutiu s umelcom, ktorý inšpiroval jeho tvorbu od šesťdesiatych rokov, skladateľom experimentálnej hudby Johnom Cageom v roku 1992. Umelec bol hosťom bratislavského festivalu Večery novej hudby. „Keď mi jedna z organizátoriek festivalu povedala, že Cage nemôže priletieť do Bratislavy, poslal som mu fax, aby predsa len prišiel. Nikdy predtým som nič podobné neurobil. Faxom mi potom prišla odpoveď, že príde,“ komentoval udalosť Adamčiak v jednom z rozhovorov. Tri mesiace po návšteve Bratislavy John Cage zomrel. Cageova návšteva hovorí veľa o Adamčiakovej bezprostrednej osobnosti, Bratislava v roku 1992 nemala pre Západ ani zďaleka príťažlivý image postrevolučnej Prahy, inými slovami, dostať niekoho do Bratislavy chce dodnes pár závažných dôvodov navyše. John Cage (1912 – 1992) významne ovplyvnil vývoj hudby v dvadsiatom storočí a svojím pôsobením poznamenal aj ostatné druhy umenia (tanec, divadlo, poézia, výtvarné umenie, film). Známa skladba z roku 1952, 3'44", „The silent piece“, ovplyvnila hudbu dvadsiateho storočia rovnako ako Duchampove readymades výtvarné ume-

¹ ŠRANK, Jaroslav – REHÚŠ, Michal: *Nesystematický návod na použitie slovenskej experimentálnej poézie*. In: HUSÁROVÁ, Z. – SUWARA, B. (eds): *V sieti strednej Európy: nielen o elektronickej literatúre*. Bratislava: SAP a Ústav svetovej literatúry.

² Ibidem, s. 242.

nie. Cage v nej pracuje s pojmom ticha, jeho neexistenciou a jedinečnými zvukovými situáciami prebiehajúcimi počas „interpretácie“ diela. Rovnako ako Adamčiak, aj Cage bol komplexná umelecká osobnosť, ktorá nerešpektovala jednotlivé umelecké žánre. V duchu stredovekého mystika Majstra Eckharta sledoval vo svojej tvorbe „absolútnu otvorenosť“, ovplyvnený budhizmom a učením zenových majstrov prenáša ťažisko na individuálnu percepciu diela. Svoje umenie zhrnul v roku 1962 v knihe *Silence*. Za ťažiskový zážitok označuje pobyt v zvukotesnej komore, v ktorej namiesto ticha zachytil dva zvuky, vysoký a hlboký. „Vysoký šum vydával jeho nervový systém a hlboký jeho krvný obeh.“³ „Netreba sa báť o budúcnosť hudby,“⁴ reflektuje tento zážitok Cage. Podobne ako u Cagea, ani u Adamčiaka nie je cieľom stieranie hraníc medzi jednotlivými umeleckými žánrami, ale stieranie hraníc medzi umením a životom, čo je koniec koncov aj ťažiskovým momentom kľúčových (nielen) slovenských konceptuálnych umelcov (okrem Adamčiaka a Cypricha predovšetkým Kollera, Filka, Ďurčeka, Bartoša, Budaja, Želibskej, Tótha, Mlynarčíka, Bartusza, Bartuszovej a iných). Na okraj treba ponímať, že z niektorých, predovšetkým Kollera a Filka, sa stali umelci takého medzinárodného významu, aký žiadny zo slovenských spisovateľov doteraz nedosiahol.

Koncom šesťdesiatych rokov, v čase manifestov, vychádza v časopise *Mladá tvorba* aj manifest Milana Adamčiaka s názvom *Ensemble Comp*. V tom istom čísle vyšiel v roku 1969 aj scenár Roberta Cypricha k akcii *Čas slnka*. Obaja autori v tom čase aj aktívne spolupracovali. Medzi ich najvýraznejšie akcie patrí projekt *Vodná hudba* (aj v spolupráci Jozefom Revallom), v ktorom „hrali“ v bazéne krytej plavárne študentského domova Juraja Hronca; *Festival snehu* v Bratislave (s Alexom Mlynarčíkom a Jozefom Urbáskom); *Dislokácie II* v rámci Smolenických Seminárov pre novú hudbu. Spoločne s Vincentom Šabíkom, šéfredaktorom Revue svetovej literatúry, mali vytvorený projekt časopisu *Experiment 0*, ale ten už nebolo možné zrealizovať, nulté číslo bolo zošrotované, a to už bohužiaľ nebol experiment, ale deštruktívne procesy minulého režimu. Daniel Grúň v *Epilógu* Adamčiakovho výberu z experimentálnej poézie interpretuje manifest *Ensemble Comp* ako deklaráciu „troch sfér – poézia, hudba a event – čo napokon zostalo kľúčovým aspektom jeho celoživotnej tvorby“⁵.

Adamčiak vo všetkých dielach zdôrazňuje realizačný potenciál interpreta/čitateľa/diváka. Poézia predstavuje aktívnu – performatívnu – činnosť čitateľa pri dotváraní variácií textových jednotiek. V hudbe nasleduje „principiálne zaangažovanie publika v plnej miere stiera rozdiel medzi tvorcom a konzumentom, nivelizuje diferencie, medzi umelcom a publikom [...] dovoľuje subjektu permanentne sa zúčast-

³ CAGE, John: *Silence*. Praha: transit.cz, 2010, s. 8.

⁴ Ibidem.

⁵ GRŮŇ, Daniel: *Epilóg*. In: ADAMČIAK, M.: *Archív I (EXPO), Archive I (EXPO), experimentálna poézia 1964 – 1972 / experimental poetry 1964 – 1972*. Košice: Dive Buki, 2011, s. 322.

ňovať a manifestovať svoj skutočný pomer k daniu životnému i spoločenskému.“⁶ Ak Adamčiak hovorí o uvedení si „aktívnej existencie“, jeho partitúry a experimentálna poézia predstavujú realizáciu nielen „oslobodeného jazyka“, ale priamo „oslobodeného vedomia“ a stávajú sa „otvorenou hrou s tými, ktorí sú pripravení na nej participovať.“⁷

Z podobných princípov vychádza aj Adamčiakov kolega v mnohých projektoch (a tiež rodák z Ružomberka, s ktorým sa spoznal už v čase štúdií na konzervatóriu) Robert Cyprich v dobovej prednáške *Ex alio loco*, ktorá vyšla v samizdate a neskôr v deväťdesiatych rokoch ako súčasť dokumentácie projektu *Terén, alternatívne akčné zoskupenie 1982 – 1987*. V snahe definovať prelínanie umenia a života ako tvorivý prístup uvádza príklady „ordiálového umenia“, „ordeal art“ a ako pramene týchto umeleckých prístupov budhistické učenie „*Cesta očisty*“, ktorá „zahŕňa zložito kategorizované kompendium sľubov chovania sa, ktoré podkopáva podmienky daných systémov. Najbežnejšie sú sľuby tzv. bezdomovia – napríklad sľub žiť mimo domova po dobu jedného roka a podobne. [...] Uskutočňovanie sľubov má dlhú tradíciu, Himalájski jogíni trávia po generácie sedem rokov v tmavej jaskyni.“⁸ Autor špecifikuje motiváciu umelca a náboženského askétu. Kým náboženský askéta má k plneniu sľubov „pragmatické“ dôvody, pretože odmena je jasne stanovená, šaman sa snaží umožniť duši uniknúť z tela, jogín sa snaží o negáciu ega a mních hľadá sviatosť a vnútorné osvietenie, „[...] menej toho ostáva pre akčných umelcov“⁹ Cyprich v dielach nachádza funkciu „osobnej katarzie, alebo iniciácie“¹⁰ alebo „sociálny a terapeutický účel“¹¹ a uvádza napríklad projekt Jána Budaja, ktorý zorientoval umeleckú diskusiu formou kolektívneho mlčania.

Poézia Milana Adamčiaka nie je v jeho diele ani východiskom, ani vyústením. Je rovnocennou otvorenou súčasťou a má rôzne prejavy. „*Obdobie prelomu šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov predstavuje kulmináciu jeho básnickej tvorby. Vznikajú cykly Konštelácie, Selektívne texty, Preparované texty, Montážne a Mixážne texty, Patexty, Bipoemy, kde prakticky prešiel avantgardnými princípmi dekompozície textu.*“¹² „*V Typoémach sa sústredil na grafický záznam hudobných aspektov: serializmu, aleatoriky a polyfónie na ploche.*“¹³ Adamčiakova poézia sa stáva partitúrou, inokedy je zas vizuálny výsledok určovaný rytmikou a intenzitou úderov.

⁶ Ibidem, s. 323.

⁷ Ibidem, s. 323.

⁸ CYPRYCH, Robert: *Ex Alio Loco*. In: *Terén, alternatívne akčné zoskupenie 1982 – 1987*. Bratislava: Sorosovo centrum súčasného umenia, 2000, s. 141.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² GRŮN, Daniel: *Epilóg, Performatívna poézia Milana Adamčiaka*. In: ADAMČIAK, M.: *Archív I (EXPO), Archive I (EXPO), experimentálna poézia 1964 – 1972 / experimental poetry 1964 – 1972*. Košice: Dive Buki, 2011, s. 323.

¹³ Ibidem.

Niektoré kreácie boli vytvorené priamo pre akustické prevedenie, napríklad *Kancelárska hudba pre tri mechanické a jeden písací stroj*, čo nadväzuje na tvorbu a prácu s nekonvenčnými hudobnými nástrojmi. Adamčičak pri tvorení experimentálnej poézie uplatňuje predovšetkým písací stroj, ktorý mu pri tvorbe poskytuje „*vlastné auditívne zážitky, pečiatky, ale aj rôzne predmety, z ktorých sa neskôr vyvinuly ,partitúrové inventáre‘ poskytujúce možnosť priestorových inštalácií, ale poskytovali aj možnosť gestickej manipulácie. Partitúrovými inventármi sa stali rôzne pierka či drevka, ale tiež cukor, ryža, piesok, kôstky, jadrá.*“¹⁴

Je vhodné spomenúť aj Adamčičakove kontakty v Prahe, či v Brne v šesťdesiatych rokoch, ktoré ho upevnili v jeho smerovaní a vďaka nim tiež našiel pozitívnu spätnú väzbu v publikovaní svojich diel v časopisoch Světová literatura, Plamen, Orientace a iných. Medzi prvé dôležité spojenia patrí brniansky autor Jiří Valoch, po ktorom nasledoval Josef Hiršal s manželkou Bohumilou Grogerovou, ale zoznámil sa tiež s básnikmi Jiřím Kolářom a Ladislavom Novákom.

Ako sme naznačili, mlčanie sa stalo témou viacerých konceptuálnych umelcov Adamčičakovej generácie, rovnako ako interpretácia, či štúdia ticha a jeho umeleckého vnímania. V presahu do literatúry, ktorý je v Adamčičakovom diele najrelevantnejší, možno uvažovať nielen o tichu a nekonečnom množstve možností interpretácií, ktoré jeho umelecké dielo poskytuje, ale aj o mlčaní, zamlčivanií výpovede, ktorá, podobne ako v Cagovej percepcii, kóduje zároveň návod k inému prístupu získavania umeleckého obsahu. Adamčičak zamlčiava svoju výpoveď, aby preniesol ťažisko na percipienta a ponechal priestor na vyjadrenie jemu. Toto umelecké gesto nijako neotvára polemiku o spochybňovaní autorstva, ani v literárnom vyjadrení. Nedá sa predsa spochybníť, že čitateľ, rovnako ako divák, či poslucháč, je konfrontovaný s umeleckou výpoveďou. A to aj v prípade, že Adamčičakove experimentálne básne veľakrát nepracujú ani so základnou stavebnou jednotkou literárnej výpovede, ktorou je slovo, veta či verš.

Môže byť poučné všímať si záujem mladých tvorcov o dielo Adamčičaka aj z toho hľadiska, že rastú v úplne odlišných podmienkach ako Milan Adamčičak a autori jeho generácie. Kým generácia umelcov, ktorá sa formovala v šesťdesiatych rokoch za železnou oponou, trpela hladom po informáciách o aktuálnom umeleckom dianí a náročný proces ich získavania a vzájomného zdieľania tvoril podstatnú časť ich aktivít, generácia, ktorá sa formuje na začiatku nového tisícročia, musí veľkú časť energie vynakladať na selektovanie informácií, a to nielen tých zbytočných, ale hoci aj menej užitočných. Pred desaťročím boli napríklad vonkajšie reklamné plochy zaujímavým objektom aj pre mladých umelcov a vznikali rôzne umelecké platformy ako „billboardové či pouličné galérie“ a podobne, dnes je najhlasnejšou občianskou iniciatívou boj proti „vizuálnemu smogu“ a snahy o ich odstránenie, o čom ešte o desaťročie starší aktivisti ani neuvažovali. Možno je to práve Adam-

¹⁴ Ibidem.

čiakova práca s redukciou, ktorá je pre nich impulzom na uchopenie novej reality, v ktorej sú nútení existovať, reality, v ktorej rastie potreba priebežnej evaluácie procesu intenzity vnímania rôznych foriem výpovedí a ich spracúvania, či prežívania v bežných, či menej očakávaných situáciách. McLuhanovská vízia o potrebe selekcie informácií sa naplnila, jej individuálna realizácia je však samostatná kapitola.

Literatúra

- ADAMČIAK, Milan: *Archív I (EXPO), Archive I (EXPO), experimentálna poézia 1964 – 1972 / experimental poetry 1964 – 1972*. Košice: Dive Buki, 2011.
- ADAMČIAK, Milan: *Je našou povinnosťou nadväzovať na to, čo inšpiruje*: v rozhovore s M. Rehúšom. Kloaka (Bratislava) 2012, č. 1 – 2.
- CAGE, John: *Silence*. Praha: tranzit.cz, 2010.
- CYPRYCH, Robert: *Ex Alio Loco*. In: Terén, alternatívne akčné zoskupenie 1982 – 1987. Bratislava: Sorosovo centrum súčasného umenia, 2000.
- HUSÁROVÁ, Zuzana – SUWARA, Bogumila (eds): *V sieti strednej Európy: nielen o elektronickej literatúre*. Bratislava: SAP a Ústav svetovej literatúry, 2012.

Mgr. Katarína Kucbelová

Šoltésovej 22, 811 08 Bratislava – Slovensko

kkucbelova@gmail.com